

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 70 (2022), 208-230.

Geliş/Received: 06.08.2021

Kabul/Accepted: 21.09.2021

DOI: 10.46955/ankuayd.979729

(Araştırma Makalesi/Research Article)

DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE ADANA VE İSTANBUL'DA YAYINLANAN BİR SİYASİ MİZAH GAZETESİ: KELOĞLAN

IN THE PROCESS OF DEMOCRATICATION, A POLITICAL HUMOR NEWSPAPER PUBLISHED IN ADANA AND İSTANBUL: KELOĞLAN

OĞUZ KALAFAT*

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarından dolayı Rusya ile Batılı devletler arasında başlayan soğuk savaş Türkiye'yi etkilemiştir. Bununla birlikte bu dönemde ülkede demokratikleşme adına bazı değişimler yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca yeni partilerin kurulmasıyla politik rekabetin yaşandığı bir dönem olmuştur. Adana vilayetinde yayın hayatına başlayan yerel mizah gazetesi "Keloğlan" hem iç hem de dış politikadaki gelişmeleri ele almıştır. Adı geçen bu gazetede Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Demokrat Parti (DP) arasında yaşanan siyasi mücadele süreci işlenmiştir. Gazete, Çukurova bölgesinde yayımlandığı 1945-1950 yılları arasında ve 1952 yılındaki iki döneminde de CHP yanlısı bir yayın politikası benimsemiştir. İstanbul'da yayımlandığı 1956-1958 yılları arası dönemde ise DP taraftarı bir çizgi izlemiştir. Gazetenin iç ve dış politik gelişmeleri aktarmasının yanında ülkenin her bölgesinden olayları da mizahi bir şekilde sunduğu görülmüştür. Toplumun sorunlarını farklı başlıklar altında işleyen gazete "Anadolu Topraklarında Çıkan Gazetelerin En Çok Okunanı" sloganını da kullanmıştır. "Orta Kuşak" dönemi mizah ve karikatür kültürünü yansıtan gazetenin içerik ve muhteviyatı da bu çalışmada aktarılmıştır.

ABSTRACT

The cold war starting between Russia and the Western states because of the Results of Second World War affected Turkey. However, in this period, some changes began to be experienced in the name of democratization in Turkey. Moreover, with the establishment of new parties, there was a period of political competition. The local humor newspaper "Keloğlan", started to be published in Adana province, dealt with the developments in both domestic and foreign policy. The newspaper covers the articles related to the political struggle between the Republican People's Party (CHP) and the Democrat Party (DP) was covered. The newspaper adopted a pro-CHP editorial policy between the years 1945-1950 when it was published in the Çukurova region and in both periods in 1952. In the period between 1956-1958, in which it was published in Istanbul, favoured a policy which supports DP. It was seen that the newspaper not only conveyed articles related to domestic and foreign political developments, but also presented events from every region of the country in a humorous way. The newspaper, which deals with the problems of the society under different headings, also used the slogan "the most preferred newspapers published in Anatolia". The content of the newspaper, which reflects the humor and caricature culture of the "Middle Generation" period, was issued and conveyed in this study.

Anahtar Kelimeler: Adana, Demokratikleşme, Keloğlan Gazetesi, Mizah, Politik Karikatür

Keywords: Adana, Democratization, Humor, Keloğlan Newspaper, Political Cartoon,

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, 03kalafat03@gmail.com, ORCID: [0000-0002-2341-6290](https://orcid.org/0000-0002-2341-6290).

Extended Abstract

The democratization process in Turkey started right after the country was founded, but this process resulted in unsuccessful attempts. After II. World War another new process was consisted. In Turkey, The National Development Party (MKP) was founded on September 22, 1945 and The Democrat Party (DP) was founded on January 7, 1946 except The Republican People's Party (CHP). Thus, multi-party life started again. Political parties that were one of the important elements of the Rebuclic, started again. Thus, a wave of change has been initiated in Turkey. However, after the Second World War, the US-oriented Western Bloc and the Russian communist-oriented Eastern Bloc emerged. In this process, which is called the cold war period, many states chose sides. Turkey, on the other hand, has entered a phase of change with the developments both within the country and abroad.

While such changes were taking place in the country, "Keloğlan Newspaper", a political humor publication in Adana province, started to operate on March 22, 1945. Keloğlan Newspaper, had a national character with the issues it published. Adana Keloğlan Newspaper, which was published by Nevzat Güven Bey, one of Adana's press members, followed a pro-CHP editorial policy. With the strengthening of the MKP and especially the DP, who the newspaper favoured started to become more prominent, and after the DP came to power in the 1950 elections, it took a break from its publication life for a while. The newspaper, which started its publication life again in 1952, published 14 more issues and was later closed. The newspaper that was pro-CHP in both periods criticized the DP in general.

Nevzat Bey, the owner of Adana Keloğlan Newspaper, and Zeynel Besim Sun, editor-in-chief, worked together in the same newspaper. Nevzat Bey's brother Ferit Celal Bey was the owner of Adana Türk Sözü Newspaper. Zeynel Bey was working as a writer in Türk Sözü Newspaper. There was an organic bond between Nevzat Bey and Zeynel Bey. These relations between people formed the basis for Istanbul Keloğlan Newspaper, which would be published in Istanbul with a new regulation.

Keloğlan Newspaper was launched in Istanbul by Zeynel Bey with its first issue since August 1956. In this period, unlike the previous processes, a pro-DP publishing policy was followed. Using the same template in format and content, Istanbul Keloğlan Newspaper delivered news on international relations to its readers, except for election periods. The Istanbul Keloğlan newspaper, which was a national publication in this period, was among the widely read humor publications like those in Adana.

Adana and Istanbul Keloğlan newspapers published between 1945-1958 formed a legacy for of the country during the democratization period in Turkey. They clearly reflected the period with their newspaper cartoons, which felt the pulse both inside the country and abroad with the effect of the cold war. Thanks to the mastery of their illustrators, they became one of the important parts of the process with their paintings that illuminate the period and their witty humor. While the local news and developments in the region were humorously issued in the newspaper published in Adana, this also had the quality of a national publication. The newspaper, which expertly issued the development and changes of the region outside of politics, in a sense, also reflected the humor culture of Çukurova. In this context, he used the tagline "the most read newspaper in Anatolia". The newspaper published in Istanbul was of a national character. Some of the cartoonists worked for both newspapers, which use similar headlines and illustrations, occasionally worked for both publications.

Keloğlan newspapers published during the democratization period issued related to problems such as transportation, agriculture, trade, black market, poverty, municipal elections, education, unemployment, apart from politics. In addition, they delivered scientific and technological developments to their readers.

Giriş

Matbaacılık, Çinli bir demirci ustası olan Pi Sheng'in matbaa harflerini taba dökmesiyle başlayan bir serüven oldu. Çin'in komşusu olan Uygurlar bu gelişmeyi ülkelerinde kullandı ve böylece bir "*Uygur Manuskripti*" oluşturdular. XI. yüzyılda matbaacılıkta kullanılan bu teknik Moğollar tarafından Batı'da Almanya'ya kadar götürüldü. 1440-1450 yılları arasında Johannes Gutenberg tarafından hareketli Latin harfleri ile ilk kitap tab edildi. Osmanlı Devleti'nde ise İbrahim Müteferrika tarafından ilk matbu kitabın 1729 yılında neşredilmesi ile Türk matbaacılığı başladı. Bu durum Türklerde basın tarihinin ön plana çıkmasını sağladı.¹ Baskı tekniklerinin gelişmesi sonrasında basılı mizah eserleri zamanla toplumda benimsendi.

Türklerde mizah tarihine bakıldığında sözlü ve yazılı tür olarak karşımıza çıkıyordu. Sözlü mizah olarak "*meddahlar, Hacivat ile Karagöz, Kavuklu ile Pişekâr, Bekri Mustafa, Bektaşî, Nasrettin Hoca, İncili Çavuş*" gibi karakterler bulunurken yazılı mizahta Tanzimat dönemi ile başlayan ilk mizah gazetelerinde farklı ve yeni karakterler kendini göstermeye başladı. Yazılı mizah gazete ve dergilerinin yayınlandığı dönemde toplumun bir çeşit sesi olması, edebi metinler içerisinde espri inceliği ile ifade zarafeti içermesi² ve bununla birlikte sosyal hayattan beslenerek toplumun pratiklerini ortaya koyması bakımından mizah gazeteleri önemli bir yere sahip oldu.³

Osmanlı Devleti'nde ilk mizah dergisi yayınlama girişimi Sultan II. Mahmud'un sohbetlerine katılan ve çok sevdiği Said ile Abdi Beyler tarafından gerçekleşti. 1830 yılında yapılan bu girişim padişahın olumsuz görüşüyle başlamadan sonlandı.⁴ 1852 yılında Osmanlı vatandaşı Hovsep Vartanyan Paşa tarafından Ermeni harfli ilk mizah dergisi olan "Boşboğaz bir Âdem" adlı dergi çıkarıldı. Adı geçen bu dergiyi 1856 yılında yine Ermenilere ait "Meğû" dergisi takip etti.⁵

Türkiye'de basılı mizah serüvenine bakıldığında üç dönem şeklinde değerlendirilmesi doğru olacaktır. 1868-1876 yılları arasında sözlü mizahın gazete ve dergilere geçiş dönemi "Osmanlı Mizahı" birinci dönem, Sultan II. Abdülhamit döneminin bitmesi ve oluşan basın özgürlüğü ortamı "II. Meşrutiyet Dönemi Mizahı" ikinci dönem ve çizim ağırlıklı basılı mizahın ortaya çıkışı ise "İlk Dönem Cumhuriyet Mizahı" üçüncü dönem olarak karşımıza çıkıyordu.⁶ Osmanlı tarihine bakıldığında Karagöz tasvirleri ve Mehmet Siyah Kalem'in⁷ karikatürleri öncül minyatür çizimleri oluştururken Tanzimat döneminden Cumhuriyet Dönemi'ne Karagöz karakterlerinin yavaş yavaş sözlü mizahtan yazılı mizaha geçtiği de görülmüştür.

İlk Türk mizah dergisi 1868 yılında yayınlanan "Terakki" oldu. Adı geçen bu dergi aslında bir politik düşünce gazetesi olmasına rağmen aynı isimle mizah gazetesi eki de yayınladı. Çizim içermeyen bu gazete Aralık 1870 yılında adını "Terakki Eğlencesi" olarak değiştirdi. 1870 yılından sonra "Diyojen" adlı gazete karikatüre yer veren ilk mizah dergisi olarak yayına başladı. Bu iki dergiden sonra "1871 yılında Asır'ın Eğlence Nüshası, Letaif-i Asar; 1871 yılında Şarivari; 1873 yılında Hayal, İbretnüma-yı Âlem, Kamer; 1874 yılında Latife, Şarivari Medeniyet, Şafak; 1875 yılında Letaif-i Asar, Latife, Kahkaha, Kara Sinan, Geveze; 1876 yılında Çaylak, Meddah; 1877 yılında Latife ve 1900 yılında Hadika-i Ezhar" basılı mizah eserleri ortaya çıktı.⁸ II. Meşrutiyet döneminde Kanun-i Esasî'nin tekrar yürürlüğe girmesiyle birçok dergi ve gazete hızlı bir şekilde yayın hayatına başladı. II. Meşrutiyet döneminde gerçekleşen basın özgürlüğü sonrası yayınlanmaya başlayan mizah yayınları dört gruba ayrıldı:

¹ Selim N. Gerçek, *Matbuat Tarihi* İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2019, 53-59.

² Serhat S. Yılmaz, Yakup Avcu, "Tanzimat Dönemi'nde Neşredilmiş Kısa Ömürlü Bir Mizah Gazetesi: Meddah A Short-Lived Humour Journal Published In The Tanzimat Period: Meddah", *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19.06.2020, Cilt 44, 332-333,

³ Gökhan Demirkol, *Türkiye'nin İlk Türkçe Mizah Dergisi: Terakki, Gazi Akademik Bakış*, Gazi Academic View, (2016), 142 <<https://doi.org/10.19060/gav.321006>>. Erişim Tarihi: 16.06.2021

⁴ Cemal Kutay, *Osmanlı'da Mizah (1868-...) Kişiler, Olaylar, Belgeler, Çizgiler, Dergiler* İstanbul: Acar Bilgi Merkezi Yayınları, 2013, 21.

⁵ Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-I*, İstanbul: Adam Yayınları, 1986, 17.

⁶ Demirkol, *Türkiye'nin İlk Türkçe Mizah Dergisi: Terakki, Gazi Akademik Bakış*, 333.

⁷ Osmanlı Devleti'nde 13-15. Yüzyıllar arasında yaşamış bir sanatçıdır. Mehmet Siyah Kalem'in kendisi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen yaptığı resimlerin üstünde "*Kâr-ı Üstad Muhammed Siyah Kalem (Üstad Mehmet Siyah Kalem'in işi)*" olarak imza etmesi ile bilinmektedir. Bkz. Lale Yılmaz, İpek Yolu'nda Bir Ressam: Mehmet Siyahkalem, Nevşehir: Honorary Presidents, 2018, 2-5.

⁸ Bu dönemde "Teodor Kasap, Agop Baronyan, Zakarya Beykozluyan ve Mehmet Çaylak" ön plana çıkan mizah yazarlarıdır. Bkz. Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-I*, 17-19.

- Geleneksel mizah yayınları: “Nekregû (1908), Zuhurî (1908), Yasvir-i Hayal (1908), Hacıvat (1908), Geveze (1908), İbiş (1909), Nekregû ile Pişekar (1909), Eşref (1909), Hayal-i Cedit (1910), Cadalo (1911), Baba Himmet (1911), Köylü (1913), Feylesof (1914), Nasrettin Hoca (Tarihsiz)”,
- Batılı modern mizah yayınları: “Kalem (1908), Cem (1912), Boşboğaz ile Güllabi (1908) Dalkavuk (1908), Davul (1908), Lâklâk (1909), Kartal (1909), Kara Sinan (1911), Karikatür (1914), Hande (1916), Diken (1918) vb.”,
- Eşek tipi mizah yayınları: “Eşek (1910), Kibar (1910), Alafranga (1910), El Malum (1910), Eşek/2 (1912), Yuha (Tarihsiz).”,
- Tek sayılık mizah yayınları: “El Üfürük (1908), Resimli Tonton Risalesi (1908), Mahkûm (1908), El Üfürük'e Zeylen Körük (Tarihsiz), Çıngırak (Tarihsiz).”⁹

Sultan II. Abdülhamit döneminde Ermeniler ve yurt dışında bulunan (Kahire, Paris, Cenevre ve Londra gibi) Jön Türkler tarafından sürdürülen mizah ve karikatür II. Meşrutiyet sonrası 92 farklı dergi ile gazeteye ulaştı. II. Meşrutiyet dönemi içinde ulaşılan bu sayı o dönemde Avrupa'da bile görülmedi.¹⁰ Bu dönemde iki farklı karikatür eğilimi ortaya çıktı. Bunlardan ilki “Püsküllü Bela, Boşboğaz ve Güllabi, Zıdır, Mirat-ı Âlem, Karagöz El Üfürük, Nekregû, Zuhuri ve Kalem” gibi modern karikatür ağırlıklı; ikincisi ise çizgiden çok alt yazıya yer vererek ayrıntılı betimlemeye ve tasvire yer veren mizah dergileri oldu. Tasvire yer verilen mizah dergilerinde meddah tarzı karşılıklı iki kişinin veya karakterin atışması ön planda yer aldı. Birinci Dünya Savaşı başladığında “Karagöz, Leylâk, Köylü, Feylesof ve Karikatür” dergileri yayın hayatına devam ederken 1915 yılında sadece Karagöz yayınlandı. 1917 yılında Sedat Simavi'nin “Hande” adlı dergisi yayımlandı fakat hemen kapandı. 1918 yılında Ramiz karikatürünün yer aldığı “Şeytan” ile yine Sedat Simavi'nin ikinci dergisi “Diken” faaliyet gösterdi. Yayınlanan “Diken” dergisi II. Meşrutiyet'in son yayını oldu.¹¹ Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları toplumda ağır bir şekilde hissedildi. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin İtilaf devletlerinin kontrolüne girmesi Türk mizahını da dolaylı olarak etkiledi.

Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı Türk direniş hareketini sayıları az da olsa dönemin gazetecileri, mizahçıları, karikatürcüleri ve ressamı destekledi. İtilaf devletlerinin baskılarına rağmen Türk mizah çevresi Anadolu'daki hareketi destekleyerek farklı bir mücadele verdi. Hatta hırçınlaştılar ve kan içeren karikatürler çizdiler. İşgalin ağır etkisiyle inancını yitirmeyenlerin başında TBMM geliyordu. Bu dönemde mizah dergileri ise halkın moralini yüksek tutma anlamında önemli işlevsellik gösterdi.¹² Özellikle Millî Mücadele yanlısı “Karagöz” dergisi Osmanlı yönetimine ve İstanbul Hükümeti'ne karşı üstü kapalı eleştiriler yaptı. Bu dergiye karşı Ferik Halit'in çıkardığı “Aydede” dergisi ise Anadolu'daki harekete karşı yayınlar gerçekleştirdi.¹³ Bu durum mizah dünyasında eşine az rastlanır bir dönem oldu. II. Meşrutiyet döneminden itibaren Mütareke ve Kurtuluş Savaşı sürecinde Karagöz dergisi yayını hiç kesmedi. Karagöz'le birlikte Sedat Simavi'nin “Diken”i yayın hayatına başladı. 1919 yılında İzmir'in işgali sonrası İstanbul'da “Deccal (1919), Ortaoyunu (1919), Cadı (1919), Alay (1920) ve Tatlı-Sert (1921)” mizah dergileri yayınlandı. Millî Mücadele esnasında Anadolu hareketini destekleyen “Gülyüz (1921-1923),¹⁴ Yeni Eğlence (1921) ve Âyine (1921-1923)” yayın hayatına başladı. Aydede (1922)¹⁵ ile birlikte İstanbul dışında Konya'da “Kabalık Mizah Eki (1920)”, Eskişehir'de “Kaval (1920-1922)”, Trabzon'da “Kahkaha (1922)”, Ankara'da “Anadolu'daki Kalem (1920)” ve “Alay (1922)” ve Selanik'te “Nefir” gibi mizah dergi ve gazeteleri basıldı.¹⁶

Kurtuluş Savaşı döneminde yayınlar ikiye ayrılıyordu. Bunlar Osmanlı Devleti yönetimi ve İtilaf devletleri tarafını tutan kesim ile Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu Hareketini destekleyen kesimlerdi. Sedat Simavi Anadolu hareketine destek verirken işgalcilerin tarafını tutan Ahmet Rifki İtilaf devletlerinin subaylarını daha

⁹ Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-II*, İstanbul: Adam Yayınları, 1986, 17-41.

¹⁰ Semih Balcıoğlu, Ferit Öngören, *50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, 58-59.

¹¹ Diken dergisi kendi ile ilgili şu bilgiye yer verir: “Kalem ve Cem ile doğan mizah yine Kalem ve Cem ile birlikte battı. Bu iki gazete bizde mizahın onurla anılabilecek iki organıydı.” Bkz. Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-II Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)*, 28-40.

¹² Cüneyd Okay, *Dönemin Mizah Dergilerinde Millî Mücadele Karikatürleri / 1919-1922*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004, 6.

¹³ Fevzi Çakmak, *Aydede ve Karagöz Mizah Dergilerinde Türk Kurtuluş Savaşı*, Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu, C. II, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2014, 1115.

¹⁴ Sedat Simavi'nin yeni yayınıdır.

¹⁵ Refik Halit'in çıkardığı dergidir.

¹⁶ Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-III Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)*, İstanbul: Adam Yayınları, 1986, 16-35.

güçlü çizdi.¹⁷ Bunun yanı sıra Millî Mücadele'yi Mustafa Kemal Paşa nezdinde alaycı yaklaşımla tasvir ederek küçümsedi. Yaşanan bu ayrıma rağmen "belediye sorunları, ekonomi, basın dünyası, kadın-erkek ilişkileri, eğitim, çocuk, savaş-barış, politik yaşam, yeni zengin-eski zengin" konuları mizah dergilerinin ana konularını oluşturdu. Bu dönem çizginin resimden tam olarak ayrılmadığı, yazının espri inceliğini anlatmak için karikatürlerin altında bulunduğu ve mizahın yazının açıklamalarıyla anlaşıldığı bir dönem olarak karşımıza çıktı. Osmanlı Devleti'nde karikatür şeytani olarak nitelendirilse de çizgi ve biçim bu dönemde kısmi özgürlüğe de ulaştı.¹⁸

1925 yılından sonra yeni rejimin etkisiyle özellikle Ramiz ile Cemal Nadir Beylerin çizimleri Cumhuriyet, vatandaşlık ve devlet-parti düzenini destekler nitelikte karşımıza çıktı. Ayrıca bu dönemde politik mizah anlayışı ön plana çıktı.¹⁹ Buna karşın hükümeti eleştiren bazı gazete ve dergiler 6 Mart 1925 tarihinde alınan kararla kapatıldı. Trabzon'da yayınlanan "Kahkaha" adlı mizah dergisi bu duruma örnek oluşturdu. Bununla birlikte 1927 yılında Cem dergisinde yayınlanan bir karikatür nedeniyle "Cemil Cem" bir yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1931 yılında çıkarılan "Basın Yasası" ile devlet yönetimine "ülke yararı dışında yayın yapan gazete ve dergileri kapatabilme" yetkisi verildi.²⁰

Türkiye'de 1928 yılında yeni "Türk Alfabeti" yasa ile toplum hayatına girdi. Bu gelişme gazete ve dergilerin tirajlarını sekteye uğrattı. Daha önce gazete ve dergiler 45.000 tiraja ulaşmışken harf devrimi sonrası 19.727'ye kadar düştü. Bu duruma karşın hükümet gazete ve dergilere maddi destek sağladı. 1930 yılından sonra eski tirajlara dönüş yaşandı.²¹ Bu durumdan mizah dergi ve gazete tirajları da benzer şekilde etkilendi.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk karikatürcüleri Ramiz Gökçe ve Cemal Nadir'dir. İkinci Dünya Savaşı esnasında önemli karikatürcüler Ramiz ve Cemal Nadir faşizm odaklı emperyalizme karşı bir mizah anlayışı ortaya koydular.²² 1942-1943 yılından sonra ilk olarak "Selma Emiroğlu, Mim Uykusuz, Semih Balcıoğlu, Turhan Selçuk, Nehar Tüblek" ve daha sonrasında "Eflatun Nuri Erkoç, Ali Ulvi, Ferruh Doğan, Altan Erbulak, Bedri Koraman" gibi çizerler "orta kuşak" karikatürcüleri olarak adlandırıldı. Orta kuşak karikatürcülerde Ramiz ve Cemal Nadir etkileri görülmesinin yanı sıra bu iki gurubun tamamı "orta kuşak sözcüleri" olarak nitelendirildi.²³ Bu dönem mizah yayınlarında İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin görüldüğü bir dönem olarak karşımıza çıktı.

Orta Kuşak karikatürcülerinin en önemli konularında birisi "demokratik dönem" dediğimiz çok partili hayata geçiş oldu. Toplumla birlikte var olan bir sanat olarak karikatür ve mizah bu dönemde daha da güçlendi. Genellikle karikatürler gazetelerin birinci sayfalarında kısa ve öz anlatım olarak yer aldı. Özgür bir dönem olarak nitelendirilen 1942-1951 yıllarında çağdaş karikatürler yer aldı. Resim içerikli bölümün altındaki yazıları kaldırıldığında anlamın yok olduğu görülmüyordu. Çoğunlukla ikili konuşmaya dayalı bu bölümler resim ile birleştirildikten sonra günün veya haftanın konuları "karikatür yapma" işlemi ile sonuçlandırılıyordu. İki kadın, iki yaşlı adam, devlet görevlisi veya iki çocuk gibi karakterler üzerinden konular anlatıldı. Karikatürlerde iki karakterden biri ortaya bir cümle atarak anlatılmak istenene giriş yapıyor ve diğer karakter hemen cevap veriyordu. Bu atışma denilen teknikle olaylar aktarıldı. Bu şekilde yapılan mizah uzun yıllar sürdürüldü. Yazısız karikatürün Türk toplumunda benimsenmesi ise zaman aldı.²⁴

Keloğlan Gazetesi'nin Hakkında Ön Bilgiler

"Keloğlan Gazetesi" imtiyaz sahibi ve yazarı Nevzat (Güven) 1904 yılında dünyaya geldi. Yüksek öğrenimini Paris'te "Siyasal Bilimler" okulunda tamamladı. Kendisi gibi gazeteci olan kardeşi Ferit Celal Bey ile "Türk Sözü" gazetesinde çalıştı. Politik kimliği de bulunan Nevzat Bey çeşitli gazetelerde başyazarlık yaptı ve köşe yazıları

¹⁷ Önder Şenyapılı, *Neyi, Neden, Nasıl Anlatıyor Karikatür Kim Niye Çiziyor?*, Ankara: Odtü, 2003, 181.

¹⁸ Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-III Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)*, 36-49.

¹⁹ Ferruh Doğan, *Türk Karikatürünün Siyasal Gelişimi' Ankara Uluslararası Karikatür Festivali (19-23 Mayıs 1995)*, Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları, 1995, 9.

²⁰ Serhat Hürkan, Nuri Kayış, *Sansüresiz Sansür Tarihi (1795-2011)*, Ankara, Sinemis Yayınları, 2012, 18.

²¹ Aytül Tamer, *Kurtuluş Savaşı'ndan İktidar ve Mizah İlişkisi: Devlet Arşivindeki İzler*, Erzurum: Ulusal İletişim Kongresi Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah 500 Olgusu, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Ulusal İletişim Kongresi Bildiri Kitabı, Mega Ofset, 2011), 212.

²² Karikatürcüler Derneği, *Başlangıcından Bugüne Türk Karikatürü*, İstanbul: Karaca Ofset, 1971, 8-9.

²³ Semih Balcıoğlu, Ferit Öngören, *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü (1923-1983)*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973, 7.

²⁴ Balcıoğlu, Öngören, *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü (1923-1983)*, 5-9.

yazdı.²⁵ Adana Halkevi yayını olan “Görüşler” dergisinde bazı yazılar yayınladı. Bununla birlikte “Kozanoğlu” adlı araştırma eseri de vardır.²⁶

Mizah içerikli Keloğlan gazetesinin ilk sayısı 22 Mart 1945 tarihinde yayınlandı. Her hafta pazartesi ve perşembe günleri çıkan bu yayının ilk nüshasının künyesinde “Siyasi, Mizahi Halk Gazetesi” yazılmıştır. Fiyatı 5 kuruş olup sahibi Nevzat Güven, Umumi Neşriyat Müdürü Reşat Güçlü ve basıldığı yer “Türk Sözü Matbaası” idi. Adana’daki (Resim-1) Keloğlan gazetesi ile İstanbul’daki (Resim-2) Keloğlan gazetesinin üst künyeleri şu şekildedir:

Resim 1: Keloğlan Gazetesi, S. 441., s. 1.

Resim 2: Keloğlan Gazetesi, S. 24., s. 1.

Adana’daki Keloğlan Gazetesi’nin 3. sayfasında yayına başlamasıyla ilgili “Neden Çıkıyoruz” konusunda bilgiler şu şekilde veriliyordu:

“Bu gazete neden çıktı arkadaş?	“Bu gazete martaval yer vermez
Maksadım kötülüklerle savaş;	Martavallı işlere kanat germez
Cumhurluktur bizim de baş tacımız	Maksadımız halkı uyarmak
Milli birlik en önemli amacımız;	Atatürk’ün gönderdiğine varmak;
Keçi gibi inatçılık yapma yok;	Derdinizi Keloğlan’a bildirin
Dalkavuk denen yola sapma yok;	Keloğlan’ı kendi malınız bilin
Doğruluğa düpedüz doğru deriz	Züppelikten, Monşerlikten çıkmayız
Eğri işten kaçır nefret ederiz;”	Halkımıza tepeden bakmayız.” ²⁷

Gazete dilinin pervasız, yanlışların peşinde ve açık sözlü olacağını belirtiyordu. Halk için bu tür bir yaklaşımın benimsendiğini de ortaya koyuyordu.²⁸ Görülüyor ki bu yaklaşım Türk masallarındaki Keloğlan karakterinin bazı özelliklerini yansıtmaktadır.

²⁵ Yurt Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1981, 25.

²⁶ Ayrıca Nevzat Güven “İşgal yıllarında Türkgücü takımında Fransızlara karşı futbol oynamıştır.” Bkz. Bedri Aydoğan, “Adana’nın Ünlü İnsanları”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, <http://turkoloji.cu.edu.tr/ÇUKUROVA/makaleler/35.php>, 2005, Erişim Tarihi: 06.07.2021.

²⁷ Keloğlan Gazetesi, 22 Mart 1945, 1.

²⁸ Keloğlan Gazetesi, 20 Mayıs 1952, 1.

Gazete 22 Mart 1945 tarihinden 9 Kasım 1950 tarihine kadar 541 sayı çıkardı.²⁹ Bu zaman diliminde fiyatı 5 kuruştan 10 kuruşa yükseldi. Bu tarihten sonra 3 sayı daha çıkaran gazete yayına ara verdi. Gazetenin ara vermesiyle ilgili başyazar herhangi bir bilgi vermemiştir.³⁰ 20 Mayıs 1952 tarihinde sekizinci yayın yılına ulaşan gazete 545. sayısı ile tekrardan Nevzat Güven'in başyazarlığında yayımlanmaya başladı. Yayımlanmasından kısa bir süre sonra "*Anadolu Topraklarında Çıkan Gazetelerin En Çok Okunanı*" sloganını kullandı. Ayrıca "*Genel Durum*" başlığıyla okuyuculara yeniden buluşmalarını başyazar şu şekilde ifade ediyordu:

"İki yıla yakın bir zaman yayımlarını durdurmak zorunda kaldım. Bugün huzurunuzda biraz daha temiz bir çehre, biraz daha düzgün bir kılıkla çıkıyorum. Size kavuşmaktan duyduğum sevinç büyüktür. Sizin de beni tekrar görmekten canınızın sıkılmayacağını sanıyorum. Fikirlerimden, siyasetimden hiçbir şey değişmedi. Yine her şeyi dobra dobra söylemeye, iyiye iyi, kötüye kötü demeye devam edeceğim. Hükümetten resmi ilan bahşişi beklemeye ihtiyacım olmayacak. Bildiğimi dilediğim gibi söylemekten de asla çekinmeyeceğim. Dayanacağım, güveneceğim kuvvet okurlarımın sevgisi, rağbeti; çekineceğim, sayacağım kuvvet de ancak kanun olacaktır. Kısacası temiz milletime, büyük memleketime layık olmaya çalışacağım."³¹

Bununla birlikte bu mizah yayınının yeniden çıkarılacağını duyuran diğer gazetelere teşekkür edildi. 546. sayıda salı ve cumartesi günleri yayınlanacağı duyurulmasına karşın gazete çarşamba ve cumartesi günleri yayınlandı. Yaklaşık 14 sayı daha çıkarılan gazete 10 Temmuz 1952 tarihinde kapandı.³² Her iki yayın döneminde de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) yanlısı olduğunu yer verdiği haberlerde çok defa dile getirdi. Aslında gazete başyazarı ikinci dönem kapanmasının sebebinin ön bilgilerini 28 Mayıs 1952 tarihindeki 547. sayısında birinci sayfadan Keloğlan karakterinin ağzından şu şekilde aktarıyordu:³³ "*Daha çıkar çıkmaz sağdan soldan bir takım baltalama hareketlerine uğruyorum. Birtakım insanlar satıcı çocuklara para vererek satışına engel olmaya çalıştıklarını öğrendim. Ne yaparlarsa yapsınlar çıkmaya devam edeceğim. Kim olduklarını öğrenirsem yakalarına yapışacağım.*" Bu durum gösteriyor ki gazetenin çıkması bazı çevreler tarafından istenmiyordu.

23 Ağustos 1956 tarihinde birinci sayısıyla yeniden yayınlanan İstanbul Keloğlan Gazetesi'nin başyazarı ve sorumlu müdürü Zeynel Besim Sun³⁴ oldu. Dizgi anlamında aynı formatı kullanan gazetenin basım yeri İstanbul'da "*Türkiye Ticaret Postası Matbaası*" idi. Künye bilgilerinde "*Halk İçin Siyasi Mizah*" sloganını kullandı.³⁵ 4 Nisan 1958 tarihine kadar yayınlanan bu gazete 85 sayı çıkardı ve sonra kapandı.³⁶ Adı geçen bu seri yayın ve içerik olarak Adana'daki gazeteye benzer bir yapıda yayın yaptı. Yalnız bu dönemde gazete Demokrat Parti (DP) yanlısı bir yayın politikası izledi. Zeynel Besim Sun döneminde çıkarılan gazetenin 1-85. sayılarda kendi eseri olan "*Çakıcı Efe*" romanı bölümler halinde okuyucularına sunuldu.

1956 yılından sonra birinci sayıdan itibaren yayınlanan gazetenin daha önceki iki dönemi arasında format benzerliği olmasına rağmen ilk sayıyla yayınlanması bazı soru işaretlerini ortaya çıkarıyordu. 1956 yılında yayınlanan İstanbul Keloğlan Gazetesi'nin 1945 ile 1952 yılındaki dönemlerle sadece isim ve format benzerliği olması Adana'daki Keloğlan gazetesiyle aynı yayın olması için yeterli değildir. Bu nedenle arasındaki organik bağın doğru kurulması gerekmektedir. Bu durumdan dolayı resmi olarak başka izinle yayınlanmaya başlanan gazetenin 1956-1958 serisi ile 1945 ve 1952 serileri arasında öncelikle gazete sahipleri, başyazar ve yazı işleri müdürleri bağlantısı vardı. 1945 ve 1952 serileri sahibi ve bazı dönemlerdeki başyazarı Nevzat Güven Bey'dir. Zeynel Besim Sun Bey ise 30 Eylül 1946 tarihinde yayınlanan Adana Keloğlan Gazetesi'nin 157. sayısından itibaren "*Yazı İşlerini İdare Eden*" sıfatıyla aslında gazetenin günümüzdeki adıyla resmi yazı işleri müdürlüğünü

²⁹ Keloğlan Gazetesi, 9 Kasım 1950, 1.

³⁰ Gazetenin ara vermesinde politik duruşunun etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü yayın organının ikinci döneminde açık ifade kullanmasa da bazı gelişmelerden bahsetmiştir.

³¹ "Çıkacağımı daha önceden okurlarıma haber vermek lütfunda bulunan Bugün, Demokrat, Yeni Adana ve Vatandaş arkadaşlarıma teşekkür eder, minnetlerimi sunarım." Bkz. Keloğlan Gazetesi, 20 Mayıs 1952, 1.

³² Keloğlan Gazetesi, 10 Temmuz 1952, 1.

³³ Keloğlan Gazetesi, 28 Mayıs 1952, 1.

³⁴ 1892 yılında İzmir'de doğmuştur. 1906-1909 yılları arasında İzmir İdadisi öğrencisiyken "Lâne" adlı dergi çıkarmıştır. İzmir İşgali sonrası Millî Mücadele esnasında yakalanmış ve Lefkade'ya hapsedilmiştir. Sürgün sonrası İzmir'de "Yeni İbiş gazetesinde çalışmıştır. 1930 yılından sonra "Lâne, Köylü, Gencine-i Edeb, Yeni İbiş, Cingöz, Türk İli, Yanık Yurt, Hizmet, Çiftçi, İzmir Ticaret Postası, Yürgü, Sabah Postası, İzmir Sesi" gibi çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır. "Yalak Hafız" dışında en önemli romanı ise "Çakıcı Efe" olmuştur. 1959 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Bkz. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zeynel-besim-sun>. Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2021.

³⁵ Keloğlan Gazetesi, 25 Eylül 1956, 1.

³⁶ Keloğlan Gazetesi, 4 Nisan 1958, 1.

yapmaya başlamıştı.³⁷ Ayrıca Zeynel Besim Sun o dönemde Adana basınının önemli yayın organlarından “Türk Sözü Gazetesi” başyazarı ve köşe yazıları yazan önemli bir gazetecisiydi. Türk Sözü Gazetesi’nin sahibi ise Nevzat Güven Bey’in kardeşi Ferit Celal Bey’di. Uzun yıllar birlikte çalışan Adana’nın yerel gazetecileri (Nevzat Güven Bey ve Zeynel Besim Sun Bey) arasında organik bir bağ bulunmaktaydı. Bununla birlikte Adana Keloğlan Gazetesi her iki döneminde de Türk Sözü Gazetesi matbaasında basıldı. Çalışmamızda İstanbul Keloğlan Gazetesi’nin ilk iki dönemin devamı olarak değerlendirilmesinin ana sebebi bu organik bağ olmuştur. Hatta 23 Nisan 1945 tarihinde yayınlanan 10. sayıda “Onlar bayram yaparken eşekçiğe yük düştü (Zeynel Besim Sun) bugün Keloğlan’la öpüştü” diyerek Zeynel Bey’in gazeteye katılmasını sevinçli bir haberle aktarıyordu.³⁸

Resim 1: Keloğlan Gazetesi, S. 10, 3.

Adana Keloğlan Gazetesi ile İstanbul Keloğlan Gazetesi arasındaki organik bağa ek olarak çizerlerinin bazılarının her iki yayın organında da çalışmış olması bulunmaktaydı. Örneğin karikatürist Nedim Şener bu şekilde her iki yayına da karikatür çizmişti.

Adana’da yayınlanan Keloğlan Gazetesi’nin Atatürk İlke ve İnkılapları ile Türk milliyetçiliğini benimseyen bir çizgisi oldu. Bu durum çıkardığı sayıların çoğunda görüldü. Hatta millî bayramların olduğu haftalarda daha belirginleşiyordu. Örneğin 23 Nisan 1945 tarihinde yayınlanan sayıda “Şu marşı daha yüksek sesle söylersek rahmetli Atatürk’ümüzün büyük ruhu sevinir” alt yazısıyla somut bir şekilde ortaya konuyordu.³⁹

Resim 2: 23 Nisan Kutlamaları Karikatürleri, Keloğlan Gazetesi, S. 10, 1; Keloğlan Gazetesi S. 213, 1.

³⁷ Keloğlan Gazetesi, 30 Eylül 1946, 4.

³⁸ Keloğlan Gazetesi, 23 Nisan 1945, 3.

³⁹ Keloğlan Gazetesi, 23 Nisan 1945, 1.

Gazete 1956-1958 yıllarında DP yanlısı bir yayın politikası ile birlikte millî bayramlar dışında dini bayramları da karikatürleştirdi. Daha önce yazı ile verilen bu tür haberler birinci sayfadan verilmeye başlandı. Müslümanlar için kutsal olan “*Ramazan ayı*” döneminde bazı karikatürler de ön plana alındı.

Genel yayın politikası içerisinde fıkralar, her sayısında devam eden hikayeler, ilginç haberler, yarışmalar, ödüllü bilmece, kıssadan hisseler, yurt dışında yer bulan ilginç haberler, tarih köşesi, ata sözleri, eğitim amaçlı yazılar, faydalı sağlık ve tarımla ilgili bilgilendirmeler gibi birçok konuya yer verildi. Adana bölgesinde basıldığı dönemde ulusal haberlere yerel haberlerden daha çok yer ayrıldı. Aslında daha açık ifadeyle bölgesel değil ulusal bir niteliği bulunmaktaydı. Çukurova bölgesinin haberlerini işlemiş buna karşın ülkenin her bölgesinin haberini konularına eklemişti. İstanbul Keloğlan Gazetesi’nde formatı Adana’da basılan ile aynı olduğu için her ikisinin de ulusallık niteliği bulunmaktaydı.

Ülkede ve dünyada yaşanan gelişmeler ise komik, alaycı ve eleştirel bir dille okuyucularına sunuldu. İlk sayfa karikatürü dışında fazla karikatür kullanmayan gazete olayları Keloğlan karakteri üzerinden mizahi şekilde işliyordu.

1945 yılından itibaren demokratik dönem dediğimiz çok partili hayata geçiş sürecinde Adana vilayetinde çıkarılan Keloğlan Gazetesi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkede ve Çukurova bölgesinde gelişen olayları aktardı. Mizah gazetesi olması nedeniyle ilk sayfasında Orta Kuşak Dönemi yayınlarına benzer “bir resim ve alt yazı” ile olaylar komik ve eğlenceli karikatürler şeklinde aktarıldı. Genellikle olaylar “Keloğlan” karakteri ile Adana’nın yerel karakteri “Karatepeli”⁴⁰ üzerinden dillendirme yapıyordu. Bunun dışında iç politikada Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti ve İkinci Dünya Savaşı’nın etkileri doğrultusunda Rusya (Moskoflar veya D’Ayı), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya (Caponya), Bulgaristan, Yunanistan ve Çin gibi devletler bazı özel teknik çizimlerle⁴¹ aktarılıyordu. Dönemin karikatür tekniklerine uygun olarak aktarılan olaylar çoğu zaman renkli şekilde verildi.

İncelememizin konusu mizah içerikli “Keloğlan Gazetesi” olduğundan yayın adındaki karakterinin analizinin yapılması gerekmektedir. Adı geçen karakter farklı coğrafyaların ortak bir tipi olarak karşımıza çıktığından⁴² sadece milli bir karakter değil göçlerin etkisiyle çeşitli kültürlerle de yayıldı.⁴³ Antti Aarne ve Stith Thompson masallarda yapmış oldukları analizlerde “Keloğlan” tipinin dünyanın her yerinde “*kurnaz ve hilekâr*” motiflerinin bulunduğu bir tipe benzer karakter⁴⁴ olmasına rağmen Alangu’ya göre Keloğlan karakteri şu şekilde tanımlanıyordu: “*Seçkin, soylu, üstün nitelikleri olan, sevimli ve talihli bir kişidir. Başlarından geçen birçok olay ve serüvenden sonra, masalın sonunda amaçlarına ulaşırlar. Önlerine çıkan engeller, tabiatüstü yaratıklar, kötü kişiler ve tabiat afetleriyle çarpışır ve onları aşarlar. Kötüler ve kötülüklerle savaşa giren masal kahramanı, iyi kalpli, cesur, masum, akıllı ve saf, becerikli, sabırlı, çalışkan bir delikanlıdır. Keloğlan masallarındaki kahramanın, sırası gelince kötülük yapmaktan çekinmeyen, katı yürekli ve kaba yapısı bulunan bir tiptir.*”⁴⁵ Ayrıca Keloğlan tipinin fakir ve gariban bir ailesi olduğu da masallarda işlendi. Bu bağlamda gazetenin isminin “Keloğlan” olarak seçilmesinde öncelikle Türk toplumunda bilinen bir masal kahramanı olduğu aşikardı. Bununla birlikte kahramanın kişisel özelliklerinin aslında gazete ismi olarak yer alması basın dünyasında bir nükte⁴⁶ olarak değerlendirilebilir.

Adana Keloğlan Gazetesi’nin Birinci Dönemi (1945-1950): Yayın Politikası ve Muhtevası

22 Mart 1945 tarihinde yayın hayatına başlayan gazetenin ilk sayısı 4 sayfa şeklinde yayımlandı. İlk sayının birinci sayfasında “*Dünya Gidişatı*” adlı bir başlık bulunmakta ve bu başlığın içeriğinde İkinci Dünya Savaşı etkisinde haberler mizahi şekilde verilmektedir. Adı geçen gazetenin ilk sayısında Almanya’nın Amerika Birleşik Devletleri’nden (ABD) barış istediği buna karşın İngiltere ile diğer devletlerin bu barışa karşı çıktığı ortaya kondu. Bu karşıtlığın sebebi ise Almanya’nın dünyayı birçok sıkıntıya sürükledikten sonra ucuz kurtulmayı planlayabileceğini düşünmeleri oldu. Hatta 20-30 yıl içinde yeni bir savaş düşüncesinin olduğunu ortaya attılar.

⁴⁰ Bazen saf bazen uyanık yerel karakterdir. Gazete karikatürlerinde DP’den milletvekili seçilen bir karakter olarak da işlenmiştir.

⁴¹ Örneğin ABD sürekli Amerikan devlet bayraklı şapka ya da Çin çekik gözlü ve kırmızı renkli olarak çizilmiştir.

⁴² Türk masallarındaki Keloğlan karakteri “*Kazakistan’da Taşza Bala, Azerbaycan’da Keçel, Keçel Memed, Keçel Yeğen, Kerkük’te Keçeloğlan, Türkmenistan’da Kelce Batır, Altay bölgesinde Tazoğlan, Tastarakay, İran Keçel, Gürcü kaynaklarında Kel Kafalı Kaz Çobanı*” olarak adlandırılmıştır. Bkz. Zülfiyâr Bayraktar, “Geleniğin Güncellenmesi Bağlamında Masaldan Çizgi Filme Keloğlan Tipleme Üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 49, Sayı 49, 2014, 1-4.

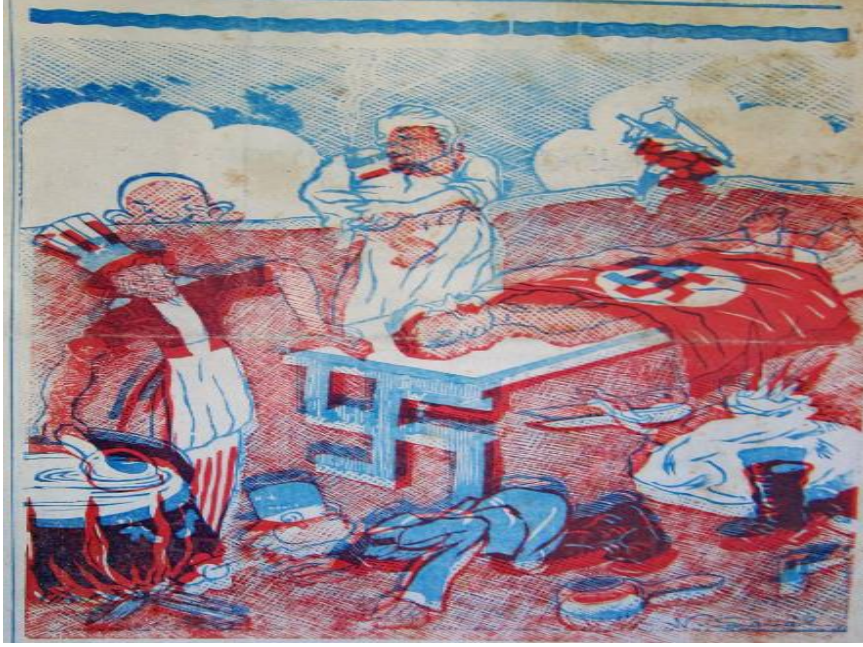
⁴³ Tahir Alangu, *Keloğlan Masalları*, İstanbul: Alfa Yayınları, 1991, 23.

⁴⁴ Max Luthi, “Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri”, *Millî Folklor*, S. 36 (Kış), 1997.

⁴⁵ Alangu, *Keloğlan Masalları*, 25.

⁴⁶ İnce anlamlı, düşündürücü ve güldürücü, şakalı, zarif söz. Bkz. *Türkçe Sözlük*, C. 2, 1256.

Ayrıca haberin devamında alaycı bir yaklaşımla şu şekilde yorum yapıldı: *“Mussolini yok mu? Hani yedi düvel maskarası Mussolini?.. Ortaya bir laf attı: Güya Almanlar zehirli gaz kullanacakmış. Kendisini ön plana çıkarmak istedi amma ön ayağının tırnağı koptu da ilgilenen olmadı.”* Yine birinci sayfada uluslararası ilişkilerin yer aldığı ve altında resmi açıklayan yazıların bulunduğu bir karikatür de yer alıyordu. Keloğlan karakterinin de yer aldığı karikatür şu şekildedir:⁴⁷

Resim 3: “2. Dünya Savaşı sonrası devletlerin durumu karikatürü”, Keloğlan Gazetesi, S. 1, 1.

Gazetenin haftada iki defa yayımlanan sayılarında genellikle uluslararası ilişkilere yer verilirken özellikle Almanya (Alamanya), Japonya (Caponya) ve İtalya’nın durumu ile ilgili haberler alaycı bir üslupla verildi. Bunun yanında 1946 yılından sonra ABD ile İngiltere’nin Ruslarla (Moskoflar/D’Ayı) aralarının bozulması konularını işledi. Birleşmiş Milletler topluluğunun bu duruma pek çözüm bulamadığı da ortaya konuluyordu. Ayrıca İran’ın durumu da Rusya, İngiltere ve ABD arasında çözülmesi gereken bir problem olarak aktarıldı.⁴⁸ Soğuk savaş etkilerinin görüldüğü dönemde gazete özellikle bu çerçevede haberler yaptı.

1948 yılına kadar gazete birçok sayısında İkinci Dünya Savaşı sonrası Rusya ile Batı devletleri arasında yaşanan gelişmelere yer verdi. Bu ilişkileri işlerken ABD ve Rusya arasında yaşanan bloklaşma ön planda tutuldu. Türkiye’nin tarafsızlığını koruduğunu Suriye’nin ise plansız yönetildiğini ortaya koydu. Suriye konusunun gazetede fazla işlenmesinin sebeplerinden birisi bölgesel anlamda Adana iline yakınlığı da düşünülebilir. Türkiye’nin 1945-1948 yılları arasında ayaklarının yere basarak güvenilir politika güttüğünü ve başarılı bir şekilde devletler arası ilişkileri gözlemlediğini haberleştirdi. Rusya’nın komünizm politikasıyla çoğu devlete karşı saldırgan yöndeki tutumunu defalarca karikatürlerinde işledi. 1948-1950 yılları arasında ise özellikle iç politika meseleleri, seçimler ve iktidarın mücadelesi ele alınıyordu.

Gazetenin ikinci sayfasında ülkenin farklı coğrafyaları ve özellikle Adana vilayetinde gerçekleşmiş olan komik haberler yer aldı. Ayrıca “Zımbır Zoom” köşesinde Keloğlan ve eşi arasında sazlı atışma bulunmaktadır. Gazetenin üçüncü sayfasına bakıldığında “Karatepelinin Köşesi” vardır. Bu köşede ise Keloğlan ile Adana yöresinde yaşayan Karatepeli isimli yerel karakterin siyasi, ekonomik ve kültürel atışmalarına yer verildi. Karatepeli’nin Köşesi adlı bölüm 13. sayıdan itibaren “Davul Zurna Az” başlığı ile çıkmaya başladı fakat içeriği değişmedi.⁴⁹

⁴⁷ “Fıransızların Döğölü su kazanı çabuk kaynasın diye üflüyor; Amerikalı kabakla suyunu dökecek, İngiliz Başbakanı İmam Çörçil yıkayacak; Rusya tabutu sırtlamış getiriyor. Bu durum karşısında eeeee dünya cemaati! Alaman kişi niyetine buyurun cenaze namazınaaaa!..” Bkz. Keloğlan Gazetesi, 22 Mart 1945, 1.

⁴⁸ Keloğlan Gazetesi, 24 Ocak 1946, 1.

⁴⁹ Keloğlan Gazetesi, 14 Mayıs 1945, 1.

Türkiye’de 22 Eylül 1945 tarihinde Milli Kalkınma Partisi (MKP) ve 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti kuruldu. Bu gelişmeler yerel bir yayın olan mizah dergisinde de işlendi. Gazetenin 93. sayısında Cumhuriyet Halk Partisi’ni “*Usta*”, Demokrat Parti’yi “*Kalfa*” ve Milli Kalkınma Partisi’ni “*Çırak*” olarak nitelendirdi. Ayrıca “*Yeni Türkiye’nin yapımına hız veriliyor*” denilerek her üç partinin birlikte hareket etmesi gerektiği ifade edildi.⁵⁰ Yalnız o dönemde gazete yeni sayılarında toplumda bir ayrışmanın yaşandığını ortaya koymaya çalıştı. Yeni siyasi partilerin kurulmasıyla birlikte halk arasındaki ayrım belirtmeye başladı. Gazete ise yayınlarında bu durumları işlemeye çalışmış olmasına rağmen bazyazar gelişmeleri “*bu süreçte olmaması gereken şeyler*” şeklinde nitelendiriyordu. Keloğlan karakterinin açık sözlü yaklaşımları mizahi şekilde 107. sayıda işlendi.⁵¹ Demokrat Parti’ye muhalif bir çizgide olan gazete alaycı eleştirilerini çoğu sayısında gösterdi. Örneğin 118. sayısında belediye seçimlerine girmemesini “*küsüp arkasını dönüp giden bir çocuğa*” benzetmesi⁵² ve 119. sayısında diğer partilerin hediye veya yemek vermesi karşısında Demokrat Parti’nin hiçbir şey yapmamasını “*davran yahu*” adında bir başlıkla eleştirdi. Bununla birlikte gazetenin değişik sayılarında Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) iktidardan uzaklaştırılması konusunda Celal Bayar’a muhalifler tarafından fazla yüklenildiğini ortaya koyuldu ve toplumda partiler arası keskin ayrılıkların yaşandığını ifade etti.⁵³

İç siyasette CHP ile DP arasında yaşanan olayları Keloğlan-Karatepeli karakterleri üzerinden dillendiren gazetenin 126. sayısının ilk sayfasında DP’nin yükselişini CHP’nin doğrulara ve seçim stratejilerine kulak tıkaması olarak aktardı. CHP’nin kendi içinde anlaşmazlıklarının olduğunu çoğu sayıda ortaya koyan gazete 183. sayısında “*iyi amel ilacı alması*” başlığında bir yazıyla uyarı da bulundu.⁵⁴ 1947 yılında CHP Adana İl Teşkilatı yönetim üyelerini yeniden seçmesine karşın çok fazla değişiklik yapmamasını dile getirdi. Bu nedenle siyasi olarak aynı problemleri yeniden yaşayacağını karikatürle ortaya koydu (Bkz. EK-1).⁵⁵ Her iki parti arasında yaşanan siyasi karşıtlığın uluslararası arenada Rusya’nın işine gelebileceği de şu şekilde ifade edildi:⁵⁶

Resim 4: “Halk arasında CHP ile DP çekişmesi”, Keloğlan Gazetesi, S. 194, 1.

Görselde yer alan “*kahveci bize iki demokrat kahve*” cümlesi siyasi olarak mücadele eden iki parti dışında toplumsal olarak da ayrışmanın yaşandığını ve kutuplaşmanın yerele yansıdığını somut bir şekilde gösteriyordu.

⁵⁰ Keloğlan Gazetesi, 9 Şubat 1946, 1.

⁵¹ Keloğlan Gazetesi, 4 Nisan 1946, 1.

⁵² Keloğlan Gazetesi, 13 Mayıs 1946, 1-2.

⁵³ Keloğlan Gazetesi, 20 Mayıs 1946, 1-2.

⁵⁴ “Sana ne yapacağını söyledim. İçini temizlemek için amel ilacı al dedim. Dinlemedin. Sen de tıpkı Halk Fırgası gibisin. Laf dinlediğin yok ki. Sancılan dur.” Bkz. Keloğlan Gazetesi, 6 Ocak 1947, 1-2.

⁵⁵ “CHP Teşkilatı Adana’da Yenileşti” Bkz. Keloğlan Gazetesi, 9 Ocak 1947, 1-2.

⁵⁶ Keloğlan Gazetesi, 13 Şubat 1947, 1.

Aslında bu durum ülkede yeni yaşanan bir politik olgu olduğundan karikatür çizeri görseldeki kahveci karakterinin de bu duruma alışmaya çalıştığını ve şaşkınca baktığını da karikatürleştiriyordu.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye, yeni partilerin kurulduğu bir dönemle karşılaştı. Fakat CHP ile DP arasındaki seçim yarışı toplumda ayrımları iyice ortaya çıkardı. Keloğlan Gazetesi toplumda yaşanan seçim yarışının farklı ortamlarda insanların birbirlerine kin ve nefret duymalarına yol açtığını *"parti marti deyip birbirimizi yemekten vazgeçerek ateşin altını söndürmeliyiz"* şeklinde ifade etti.⁵⁷ Ayrıca gazetenin 199. sayısında partiler arası siyasi çekişmeyi *"Çukurova'da Muhtar Seçimi"* başlıklı yazıda değerlendiren başyazar köylülerin olumsuz bir şekilde seçimlere alet edildiğini ve çıkan kavgalarda birçok insanın yaralandığını belirtti. Demokrat Parti'li Refik Koraltan'ın *"Demokrasiye engel olanlar bu suçlarını hayatlarıyla ödeyecekler"* ifadesini gazetenin başyazarı Keloğlan karakteri üzerinden ağır bir dille şu ifadelerle eleştirdi: *"Sen iyice azıttın. Demek ki sen de demokrasi değil ihtilal istiyorsun."*⁵⁸

1948 yılında DP Meclis Grubu İdare Heyeti istifa etti ve Grup Başkanlığına Celal Bayar, Başkan Vekilliğine Fuat Hulûsi Demirelli getirildi. Ayrıca Fuat Köprülü ve Osman Nuri Köni seçilemedi. Gazete bu olayı DP'nin iç sıkıntıları yaşadığı ve bu durumun partiyi önemli derecede etkileyeceği şeklinde aktardı (Bkz. EK-2).⁵⁹ Hayat pahalılığı, karaborsa ve halkta fakirliğin baş göstermesi sonrasında CHP hükümetinde yeniliğe gidildi. Hasan Saka başbakanlığında yeni bir hükümet kuruldu. Yalnız gazete pahalılık konusuna önem göstermesi hususunda Başbakan Hasan Saka'yı uyardı.⁶⁰

Millet Partisi (MP) kurucusu Fevzi Çakmak ile DP Genel Başkanı yaptıkları açıklamalarla 1948 yılında yapılacak olan 13 vilayetteki açık milletvekili seçimlerine katılmak istemediklerini bildirdiler. Bunun gerekçesi olarak seçim kanununda yer alan *"açık oy, gizli tasnif"* ilkesinin değişmesi gerekliliğini savunuyorlardı.

CHP ise partilerin katılmamalarını kendi bilecekleri bir karar olarak nitelendirdi. Ayrıca CHP diğer partilerin seçimlere katılımını az göstermek adına yapıldığını ve bu durumu menfi bir protesto olarak yorumluyordu.⁶¹ Yapılan kısmi seçimleri CHP kazandı ve partinin morali yükseldi. Buna karşın gazete bu gelişmeyi halkın CHP'ye verdiği destek olarak algılamaması gerektiğini ifade etti.⁶² CHP'de problemlerin devam ettiği ve ülkede yaşanan sıkıntıların değişmediğini ortaya koydu. Gazete ilk sayfa haberinde ikinci defa kurulan Hasan Saka kabinesini *"hızlı sallanan bir salıncakta Hasan Saka ile vatandaşların düşebileceğini çizmiş ve "Kabine Sallanıyor"* başlığında eleştirel bir dille karikatürleştirerek anlatıyordu.⁶³ DP ve MP tarafından yapılan muhalefet sonrası CHP seçim kanununda değişikliğe gideceğini bildirdi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Ege Bölgesini ziyareti esnasında DP'ye karşı ağır ithamlarına karşın Celal Bayar da bölgeye gitti ve CHP'yi şiddetli bir şekilde kınadı. Keloğlan Gazetesi ise bu durumu *"Parti Kavgalarına Son verilmeli"* başlığıyla yayımladı (Bkz. EK-3).⁶⁴ Gazete 447. sayısında iki parti arasındaki durumu *"Millî Husumet"* olarak nitelendirdi. 449. sayısında ise İnönü'nün konuşmalarına yer veren gazete *"yurt gezisinden sonra bazıları ne kadar çalışırsa çalışsın bu ülkeyi Yunanistan, Çin ve Suriye'ye benzetemeyeceklerini, kardeş kanı dökülmeyeceğini ve milletin aklının başında olduğunu"* ifade etti. Hatta yayımcı politikası nedeniyle Rusya'nın bu durumdan fayda sağlayacağı şeklinde partiler uyarıldı. Bununla birlikte gazetede yer alan haberde ülkede emniyet güçlerinin çok sayıda casus yakaladığını ve bu konuyla ilgili olarak hükümetin acilen çözüm bulmasını istedi.

1949 yılında ise Celal Bayar ve DP ileri gelenlerinden Adnan Menderes'in CHP ile ilgili eleştirileri neticesinde Doğu illerine ziyarette bulunan Hasan Saka *"Biz yeni rejimi ülkeyi kaldırmak için getirdik. Olumsuzluğa sürüklemek için değil"* diyerek eleştirilere cevap verdi.⁶⁵ Yeni seçim kanununun Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmesinden sonra 1950 yılının Mayıs ayında seçimlerin yapılabileceği ifade edilmiş ve hem CHP hem de DP hızlı bir şekilde halkın güvenini kazanmış kişilerden aday vekiller listesi oluşturmaya başladılar.⁶⁶ Bu gelişmeye karşın DP'de adaylar için parti tüzüğünde yer alan *"vekil olabilmek adına 6 aylık parti üyeliği gerekliliği"*

⁵⁷ Keloğlan Gazetesi, 20 Şubat 1947, 1.

⁵⁸ Keloğlan Gazetesi, 28 Nisan 1947, 1.

⁵⁹ Keloğlan Gazetesi, 16 Şubat 1948, 1-2.

⁶⁰ Keloğlan Gazetesi, 17 Haziran 1948, 1-2,

⁶¹ Keloğlan Gazetesi, 9 Eylül 1948, 1-2.

⁶² Keloğlan Gazetesi, 21 Ekim 1948, 1-2.

⁶³ Keloğlan Gazetesi, 15 Kasım 1948, 1-2.

⁶⁴ Keloğlan Gazetesi, 11 Ağustos 1949, 1-2.

⁶⁵ Keloğlan Gazetesi, 8 Eylül 1949, 1-2.

⁶⁶ Keloğlan Gazetesi, 20 Şubat 1950, 1-2.

maddesi Genel İdare Kurulu'nu düşündürdüğünü ifade etti. Bununla birlikte bu durumun parti içinde kızgınlık ve küskünlük yaratabileceği ortaya konuldu.⁶⁷ DP'ye alaycı şekilde yaklaşan gazete muhalefetin sıkıntılı günler geçirdiğini ve seçim sürecini yürütemediğini ortaya koydu (Bkz. EK-4).⁶⁸ Ayrıca gazete 502. sayısında DP'de milletvekilliği seçimlerinde kavgalar çıktığını ve Celal Bayar'ın bu duruma çözüm bulamadığını dile getirdi. 503. sayısında ise Celal Bayar'ın Adana'ya geldiğini ve Seyhan İl Teşkilatı'nda yaşanan ayrılık ve küskünlüklerin giderilmesi için bizzat uğraştığını belirtti. Bu gelişmelere karşın MP'de Sadık Aldoğan Paşa'nın hitabetinin vatandaşları partiden soğuttuğunu karikatürle anlattı. CHP ve DP'nin seçim hazırlıklarına başladığını anlatan gazete CHP'nin "usta bir aşçı" olduğunu dile getirerek tarafını şu karikatürle belli etti:⁶⁹

Resim 5: "CHP ile DP arasında seçim yarışı", Keloğlan Gazetesi. S. 508, 1.

Gazetenin 510. sayısının ilk sayfasında DP'yi "ağız süt koka çocuğa" benzeterek karikatürde "İçim cayır cayır yanıyor, gözlerim dönüyor. Seni elde etmek için canımı bile vermeye hazırım (1950 Seçimleri)" alt yazısıyla verdi.⁷⁰ DP'nin il teşkilatlarındaki kavgalar haberlerine yer veren gazete seçimin tecrübe isteyen bir durum olduğunu aktardı. Bununla birlikte 514. sayısında DP'nin bir seçim beyannamesi yayınlama hazırlığında olduğunu da bildirdi. 515. sayısında ise seçimler yaklaştığında DP taraftarlarının "27 yıllık iktidarda neler yapmışlar ki!" eleştirilerine karşın "Muhalefler küfür ve iftira atımı dörtlüye koşturuyorlar" başlıklı habere yer verdi.

16 Şubat 1950 tarihinde kabul edilen "5545 Sayılı Seçim Kanunu" ile seçim sistemi değiştirildi. Seçimlerde "gizli oy, açık tasnif" ve bağımsız "Yargıç Denetimi" ilkeleri kabul edildi. Böylelikle seçim güvenliği sağlanmaya yönelik adımlar atıldı. Seçimler tek dereceli, eşit ve kişisel serbestlik içeren bir yapıya kavuştu. Adı geçen bu değişiklik kamuoyunda "Genel oy devrimi" ve "demokratik ihtilal" olarak değerlendirildi.⁷¹

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimde DP'den 415 milletvekili meclise girdi ve hükümeti çok geçmeden kurdu. CHP'den 69, MP'den 1 ve bağımsızdan 2 milletvekili meclise girebildi ve ülkede siyasi olarak yeni bir dönem başladı.⁷² 1950 yılında yapılan seçimlerden sonra Celal Bayar üçüncü cumhurbaşkanı ve Adnan Menderes ise başbakan oldu. Keloğlan Gazetesi, DP'nin iktidara gelmesi nedeniyle yeni iktidarı kutladı ve iç politikadaki gelişmeleri okuyucularına aktardı. DP'nin seçimi kazanmasından sonra Keloğlan karakterinin yer aldığı karikatürde yeni iktidara yönelik "Orası keyif çatacak yer değildir, imanların gevrediği yerdir. Eğer vaat ettiğiniz gibi çalışmazsanız o yeri size iğneli fiçi ederiz" ifadelerini söyleyerek dikkatli olmaları konusunda uyardı.⁷³ Gazetenin 520. sayısında ise DP'nin düşüncelerinin güzel olmasına rağmen uygulamasının zor ve uygulayamazsa

⁶⁷ Keloğlan Gazetesi, 4 Mart 1950, 1-2.

⁶⁸ Keloğlan Gazetesi, 13 Mart 1950, 1-2.

⁶⁹ Keloğlan Gazetesi, 6 Nisan 1950, 1-2.

⁷⁰ Keloğlan Gazetesi, 17 Nisan 1950, 1-2.

⁷¹ Ülkü Varlık; Banu Ören, Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler, İstanbul: Der Yayınevi, 2001, 86-89.

⁷² Erol Tuncer, Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-199), İstanbul: TESAV Yayınları, 2002, 321.

⁷³ Keloğlan Gazetesi, 25 Mayıs 1950, 1-2.

sonuçlarının sıkıntılı olacağı savını haberleştirdi. 521. ve 522. sayılarında ise DP tarafından verilen sözlerin tutulmamasının parti içinde sıkıntılara yol açtığını karikatür alt yazılarında şu şekilde ifade edildi: “*Demokrat Parti muhalefette iken çok şeyler vaat etmişti. Adnan Menderes Hükümeti vaatlerinin yükü altında.*” Ayrıca seçimlerden hemen sonra DP’nin komutanlar ile valilerin çoğunun yerini değiştirdiğini veya yerine atama yaptığını, CHP taraftarı gazetelere baskı uyguladığını ve CHP kadrolarının yolsuzluklarının üstüne gidileceğini belirterek ülkede oluşan yumuşak havanın çok geçmeden değiştiğini söyledi.⁷⁴ Bu durumun bir tasfiye planı olduğunu, bununla birlikte ülke genelinde 30’a yakın valiyi emekli edildiği ve emekliye ayrılanlar arasında Seyhan (Adana) Valisi B. Zühtü Durukan’ın da bulunduğu haberlerine yer verdi. Gazete DP’yi eleştirilerine 525, 528 ve 533. sayılarında farklı konular üzerinden devam etti. Bu haberlere karşın DP’nin iktidara geçmesinden kısa bir süre sonra toz şekeri 30 kuruş ve kesme şekeri 20 kuruş ucuzlattığını ve Arapça ezan okuma yasağını kaldırdığını da haberleştirdi. Aslında gazetenin bu yaklaşımı CHP yanlısı tutumunu devam ettirirken DP ile ilgili bazı olumlu haberlere yer vererek tarafsız olduğunu göstermeye çalışıyordu.

24 Ağustos 1950 tarihli sayısında gazete başyazarı ile DP Adana teşkilatı arasında ilginç bir olay baş gösterdi. Keloğlan Gazetesi başyazarı 534. sayısının 2. sayfasında “*Politikada iftira ve çamurculuk: Demokrat Partinin teşkilatına bir tamim*” haberini yaptı. Başyazar belediye seçimleri nedeniyle DP Seçim Heyeti Başkanı Ömer Başegmez’in Adana il teşkilatına gönderdiği gizli tamimi gazetenin ele geçirdiği anlattı. Adı geçen bu tamime göre DP teşkilatının CHP listesindeki kişileri lekeleme ve çürütme emri verdiğini aktardı. Ayrıca gazete başyazarı olarak Ömer Başegmez’e şu soruyu soruyordu: “*Emlak Bankası’ndan aldığım evlerin nasıl alındığını ortaya çıkaracağını söylemiştin. Eğer böyle bir şey varsa hemen çıkar ve beni teşhir et. Yoksa iftira ve çamurculuğun zilletini kabul etmen lazımdır.*”⁷⁵ Anlaşıyor ki DP’ye muhalif olan gazetenin bu tür açıklamaları yerel seçimlerin yaklaşıyor olmasından kaynaklanıyordu. Yerel seçimler nedeniyle 535. sayısında DP temsilcilerinin kürsülerden inmediğini, 536. sayısında dedikodudan başka bir şey üretmediklerini, 537. sayısında DP’nin tek parti olmak istediğinden dolayı muhalefeti yok etmek istediğini çeşitli sayılarında haberleştirdi. 540. sayısında ülkede cinayetlerin arttığını ve bu duruma DP’nin hiçbir çözüm üretmediğini yer verdiği alaycı bir karikatürle “*Hakikaten hayat ucuzladı*” şeklinde aktardı (Bkz. EK-5).⁷⁶

Siyasi olaylar dışında ülkede yaşanan bazı gelişmeler gazetenin tek karikatürü olan ilk sayfasında farklı konularda işlendi. 89. sayısında bilimsel gelişmelere,⁷⁷ 91. sayısında tarımsal problemlere,⁷⁸ 85. sayıda ulaşım sorunlarına,⁷⁹ belediye seçimlerine ve 112. sayısında eğitimdeki durumlara yer verildi. Özellikle okulların açılmasının köylüler için çok önemli olduğu vurgulandı. İsmet İnönü’nün köylülerin eğitimini çok istediğini de ortaya koydu.⁸⁰ 1948 yılında Çukurova bölgesinde yaşanan yağışlar çiftçileri etkilediğinden bu duruma çare bulunması gerektiği ifade edildi. Çukurova’da insanların bu konudan hem muzdarip hem de kızgın oldukları karikatürle aktarıldı.⁸¹ Sel felaketi sonrası DP, hükümeti sert şekilde eleştirdi. 325.-493. sayıları arasında hayat pahalılığı, yiyecek ekmek sıkıntısı,⁸² karaborsanın artması,⁸³ Çukurova’da DDT ilacı kullanımı ve sivrisineklerin yok edilmesi problemi, özellikle belirli konularda eğitim almış kişilerin işsizlik problemi, bulaşıcı hastalıkların bazı bölgelerde etkin olması,⁸⁴ irtica’nın yeniden ortaya çıkması, af tasarısı, çiftçilerin kazandıkları paralar sonrası tutumlu davranmayıp eğlencelerde tutarsızca harcamaları,⁸⁵ motorlu taşıtların kullanılmasının fazlaşmasıyla ortaya çıkan trafik sorunları ve mal kaçakçılığı gibi konular işlendi.

⁷⁴ Keloğlan Gazetesi, 12 Haziran 1950, 1-2.

⁷⁵ Keloğlan Gazetesi, 24 Ağustos 1950, 1-2.

⁷⁶ Keloğlan Gazetesi, 19 Ekim 1950, 1-2.

⁷⁷ “*Dünyadan aya radyo dalgaları gönderiliyormuş!..*” başlığı ile karikatür bilimsel konular alt bilgiyle sunulmuştur.

⁷⁸ “*Çeltikçi sorunu yeniden hortlamasın!..*” başlığı altında tarımsal problemler Keloğlan karakteri ile dillendirilmiştir.

⁷⁹ “*Bizde trenler neden işlemiyor?*” başlığı altında demiryolları görevlisi ile Keloğlan karakterleri arasındaki alaycı atışma yer almıştır. Hatta bu konuda demiryolu görevlisi tarafından şu sözler sarf edilmiştir: “*Toros treni 1.080, Haydarpaşa treni 4.867 dakika tehirlidir.*”

⁸⁰ Keloğlan Gazetesi, 22 Nisan 1946, 1-4.

⁸¹ “*Hükümet biraz daha geç kalırsa Çukurova köylüleri yeşil başlı gövel ördek olacak*” Bkz. Keloğlan Gazetesi, 19 Şubat 1948, 1. Sel felaketi sonrası İsmet İnönü Tarsus ve Çukurova’ya gelerek incelemelerde bulunmuştur. Dört çocuğun öldüğü ve yüksek miktarda mal kaybının yaşandığı bölgede Bakanlar Kurulu’nun ana gündemi sel felaketi olmuştur. Çiftçiye tohumluk yardım yapılması kararı da alınmıştır. Bkz. Keloğlan Gazetesi, 23 Şubat 1948, 1-2.

⁸² “*Hayat pahalılığı, lüks ve yolsuzluklar halkı eziyor*” Bkz. Keloğlan Gazetesi, 29 Nisan 1948, 1-4.

⁸³ Ekmekten sonra özellikle şeker, un, yağ ve pirinçte de karaborsanın artması haklı bezdirdiği ortaya konulmuştur. Keloğlan Gazetesi, 17 Mayıs 1948, 1-4.

⁸⁴ Gazetenin ilk sayfasında verilen karikatürde Karadeniz Bölgesi’nde etkili olan verem hastalığının hızla yayıldığını ve acilen önlem alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. Keloğlan Gazetesi, 19 Ağustos 1948, 1-4.

⁸⁵ “*Pamukları satıyoruz ama paraları saklamasını bilelim*” başlıklı karikatür yer almıştır. Bkz. Keloğlan Gazetesi, 22 Eylül 1949, 1-4.

Adana Keloğlan Gazetesi'nin İkinci Dönemi (1952): Yayın Politikası ve Muhtevası

Gazetenin ikinci dönemi yaklaşık olarak 25 aylık bir beklemenin ardından 25 Mayıs 1952 tarihinde tekrardan başladı. 1952 yılının Mayıs ayında 4, Haziran ayında 7 ve Temmuz ayında 3 yayın daha yaptı ve sonra gazetenin yayın hayatı sonlandı. İki yıllık aranın ardından Demokrat Parti'ye muhalif şekilde yayınlanacağını şu karikatürle ortaya koydu:⁸⁶

Resim 6: Gazetenin ikinci dönemi ilk karikatürü, Keloğlan Gazetesi, S. 545, 1.

Gazetenin 3. Sayfasında yer alan “*Davul Zurna Az*” başlıklı bölümde ise DP Milletvekili olarak gösterilen Karatepli karakteri ile CHP taraftarı Keloğlan arasındaki bir teklif sohbeti aktarıldı. Bu sohbet içinde Karatepli, Keloğlan’a DP saflarına geçmesini istiyordu. Bu teklif ile ilgili sorular soran Keloğlan’a Karatepli şunları söylüyordu: “*CHP’nin tekrardan iktidara gelmesi için 200 sene lazım. Hem bizim partiye gelersen çok rahat edersin. Bizde yok yok.*” Bu durumdan anlaşılıyor ki gazeteye DP taraftarları ile bazı tekliflerin yapıldığı ve bunun gazete sahibi nezdinde kabul edilmediği ortaya kondu.⁸⁷ Bu teklifin mizahi şekilde haber yapılması sadece başyazar tarafından ifade edildi. Bu haber içinde yapılan sohbetin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı diğer kaynaklarda bulunmamaktadır.

Ülke içinde siyaset süreci parti liderlerinin bölge gezileriyle devam etti. CHP Karadeniz Bölgesi’nde ziyaretlerde bulunurken DP lideri Adnan Menderes Hükümeti’nin yönelttiği eleştirilere cevap verdi. Gazetenin 546. sayısında başyazar DP’yi olmayacak işlerle uğraştığı için eleştirdi.⁸⁸ 28 Mayıs 1952 tarihinde çıkan 547. sayının ilk sayfasında “*duydum duymadım demesinler*” başlığı altında gazetenin satışını engellemeye çalıştıklarını ve gazete satan çocuklara bazı kimselerin para vererek satışı yapılmasını diye uğraştıklarını haber yaptı. Ayrıca birinci sayfa karikatüründe başyazar DP’yi, Celal Bayar’a şikâyet etmiştir. Memurlara baskı yapıldığı, gözdağı verildiği ve “Moskoflarmış gibi” ekmeklerine mâni olunduğunu iddia etti.

Gazete 1952 yılında DP’ye muhalifliğini açıkça ortaya koydu. Yerel haberler yerine bölgede gelişen olayları ülke gündemiyle birleştiren gazete 31 Mayıs 1952 tarihinde ikinci defa kapandı. Bu dönemde İkinci Dünya Savaşı etkilerinden çok iç politika konularını okuyucularına vermeye çalıştı.

İstanbul’da Yayınlanan Keloğlan Gazetesi (1956-1958): Yayın Politikası ve Muhtevası

İstanbul Keloğlan Gazetesi’nin Adana’da yayınlanan Keloğlan Gazetesi ile resmi anlamda bir bağı olmamasına rağmen sahipleri, başyazarları ve yazı işleri müdürleri kapsamında organik bağı bulunmaktaydı. Adana’daki gazeteye emek veren ve yazı işleri müdürlüğünü yapan Zeynel Bey aynı zamanda İstanbul’da yayınlanan Keloğlan

⁸⁶ Keloğlan Gazetesi, 20 Mayıs 1952, 1-2.

⁸⁷ Keloğlan Gazetesi, 20 Mayıs 1952, 1-4.

⁸⁸ “Manda yuva yapmış söğüt dalına” ifadeleriyle olması imkânsız işlerin peşinde koşulduğu çizilmiştir. Bkz. Keloğlan Gazetesi, 24 Mayıs 1952, 1-2.

Gazetesi'nin sahibi olması bu bağın somut göstergesi oldu. Bu kapsamda İstanbul Keloğlan Gazetesi'ni çalışmamıza eklemek doğru olacaktır. Ayrıca ismi ve formatının aynı olması da önemli somut göstergelerdir.

Nevzat Bey'in Adana'da iki dönem çıkarmış olduğu Keloğlan Gazetesi 1956 yılının Ağustos ayında Zeynel Besim Sun tarafından birinci sayıdan başlamak üzere yeni bir Keloğlan Gazetesi olarak çıkarılmaya başlandı. Formatı değiştirilmeden yeniden ve daha renkli basılan gazetenin çoğu başlığı aynı şekilde devam etti. Nevzat Bey döneminde "Genel Durum" olarak verilen iç ve dış politik gelişmeler 1956 yılından itibaren "Haftanın Olayları" olarak verilmeye başlandı. Ayrıca 1945-1952 yılları arasında haftalık 2 defa basılan gazete Zeynel Bey'in döneminde haftada 1 defa basılmaya başlandı.

Gazete 8 Ocak 1957 tarihine kadar 4 sayfa şeklinde basılırken 22 Ocak 1957 tarihindeki 23. sayısından itibaren 7 sayfa şeklinde basıldı. Ayrıca birinci sayfada verilen karikatürün baş aktörü yine Keloğlan olmuş buna karşı Adana'da çıkarılan gazetenin aynı bölümündeki Karatepeli karakteri yerine "Evliya Çelebi" karakteri çoğu bölümde eşlik etti.

Adana Keloğlan Gazetesi döneminde iç politika haberlerinde DP'ye karşı sert bir tavır takınmasına rağmen 1956 yılından itibaren İstanbul Keloğlan Gazetesi, DP ve Adnan Menderes'e yönelik olumlu haberler yapmaya başladı. Nitekim Adnan Menderes'i öven açıklamalar yapan gazete 53. sayısında şu ifadeleri kullandı:⁸⁹ "Karadeniz gezisinde Adnan Menderes'in nutku bir atom bombası etkisi yaratmıştır. Haysiyetli, namuslu ve vazifesini bilen iyi bir devlet adamıdır. Kalkınan bir Türkiye'nin mimarıdır. Elinde kurulmuş fabrikalar, önünde barajlar, sağında yollar ile limanlar, solunda köy içme suları ile okullar bulunmaktadır. Devlet fazlası varidatlar, yükselmiş seviye, imar işleri yani fani bir devlet adamına göre on defa yüz defa yetiyecek işler."

Resim 7: "DP'nin icraatları karikatürü", Keloğlan Gazetesi, 6 Ağustos 1957, S. 51, 1.

Gazetenin 53. sayısındaki haberinde İstanbul, Adana ve İzmir'de DP'nin muhaliflerin iddialarının aksine yaklaşan seçimlerde çok daha fazla oy alacağını belirtti. Bununla birlikte 27 Ağustos 1957 tarihindeki yayınında İsmet Paşa önderliğinde muhalif üç partinin İstanbul'da toplandığı ve seçim için birleşecekleri haberine yer verdi. Gazete haberine göre bu durum "kudretsizlik" olarak yorumlandı. Seçimlerin bu şekilde kazanılmasının bir hayal olduğu yazıldı. Çünkü başyazara göre DP halkı tanıdığı ve toplumun sorunlarını çözdüğü için bu ittifakın başarısız

⁸⁹ Keloğlan Gazetesi, 20 Ağustos 1957, 1-2.

olacağını ortaya koydu.⁹⁰ CHP dışında Hürriyet Partisi ve Millet Partisi ittifak sayesinde bazı bölgelerde DP'den daha fazla oy alabilecekleri düşünülmesine rağmen gazete seçim kanununa göre birleşmenin olamayacağı iddiasını kamuoyuyla paylaştı. Gazete başyazarı bu durumda bulunan seçim bölgelerinde diğer partilerin CHP'yi destekleme kararı aldıklarını dile getirdi.⁹¹ Buna karşın gazetelerin her vilayette temsilcilerinin bulunduğu ve halkı dinleyen gazetecilerin genel hatlarıyla bazı gözlemler yaptığını aktardı. Bu gözlemlere göre halkın DP'den memnun olduğunu, toplumun bolluk ve huzur içinde olduğunu, ülkenin imarının devamlı arttığını ve söylenilenin aksine pahalılık olmadığını ifade etti. Ayrıca ittifakın başarısız olacağı ve DP'nin yine iktidarda kalacağından şüphenin olmadığı haberini aktardı.⁹² Gazetenin başyazarı 59. sayısında halkın dünkü Türkiye ile bugünkü gelişmiş Türkiye'nin karşılaştırması sonucunda gerçekleri göreceğini ve DP'nin iktidarda kalması gerektiğini haber olarak verdi. İttifak halindeki üç partinin tam manasıyla birleşemediğini ve ayrılıkların yaşandığını tespit etti. Bununla birlikte gazete DP lideri Adnan Menderes'i "*Baba*" olarak nitelendirdi.

27 Ekim 1957 tarihinde yapılan seçimlerde DP'den 426, CHP'den 178, HP'den 4, MP'den 4 milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. İktidarı yeniden DP kazandı. Bu seçimleri değerlendiren gazete İsmet İnönü'nün ağzından DP'ye yönelik şu ifadeleri dillendirdi: "*DP iktidardan düşmezdi. Düşseydi yazık olurdu. Muhalefetin sesi pek fazla çıkmıyordu. Ayrıca biz ülke olarak demokrasiyi kısa zamanda benimsemişiz. Bu halimizle ne kadar övünsek azdır.*" Bu haber gazetenin seçimlerle ilgili kinaye yaptığını da gösteriyordu. Haberin devamında ülkede seçimlerin sakin geçtiği ve Türk vatandaşlarına yakıştığını da aktardı.⁹³

1957 yılında yapılan seçimlerden sonra gazete uluslararası ilişkileri haber yapmaya başladı. Özellikle Rusya'nın Sputnik-2'yi uzaya fırlattığını ve Suriye'yi himaye ettiğini buna karşın Batılı devletlerin zırlı gemilerin yapımına yöneldiğini aktardı. Kıbrıs meselesi ve Türk-Yunan ilişkilerinin de sıkça işlendiği görüldü. Soğuk savaşın etkilerinin devam ettiğini ortaya koyan gazete iç politikada ise hükümetin kimlerden oluşacağını, halkın bolluk içinde bulunduğunu ve mali olarak ülkenin denk bütçe çıkardığını haberleştirdi (Bkz. EK-6).⁹⁴

1958 yılında gazetenin 73. ve 74. sayılarındaki haberlerde Rusya'nın uluslararası ilişkilerdeki politikalarına yer verdi. Rusya'nın gücünün kırılması için ABD'nin para yardımlarına devam ettiği haberleştiriyordu. Ankara'da düzenlenen Bağdat Paketi'ne ABD'nin katılma ihtimalinin Rusya'yı düşündürdüğü de haberde işlenmiştir. Ayrıca bu süreç Rusya'nın hızla silahlandığı ve hidrojen bombası haberlerinin sıkça yapıldığı dönem oldu.⁹⁵ Rusya'nın Sputnik-2 çalışmalarına karşın ABD'nin maddi yardımlar yapmasının yanında birde hızlıca uzay yarışına başladığını ilk sayfalarında işlemeye başladı.⁹⁶ Özellikle Rusya yardımları karşısında Suriye'nin Doğu ile Batı devletleri arasında taraf tutmasına ilişkin kararı vermekte zorlandığı ve verilecek her iki farklı karar sonucunda sıkıntıların yaşanacağı karikatürlerle okuyucularına sunuldu.⁹⁷ Yalnız Rusya'nın destekleriyle hareket eden Suriye'nin tarafını bu ülkeden yana netleştirmesi sonucunda yaşayacağı daha farklı problemleri görememekle de ayrıca eleştiriyordu. Tunus'un Fransızları ülkeden çıkarmaya başladığını aktaran gazete bu nedenle ABD ile Fransa'nın siyasi olarak arasının açıldığını da 81. sayısında karikatürleştirdi.

Kıbrıs gündemi ise gazetenin çoğu bölümünde haberleştirildi. EOKA ve Yunan saldırılarına karşın Türklerin ellerinde bayraklarla protestolar içinde olduğunu aktardı.⁹⁸ İngiltere ile Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde bir çözüm bulmak için gizlice bir araya geldiklerini fakat Türk devleti olmadan bir çözümün bulunamayacağını haberinde ifade ediyordu.⁹⁹

Sonuç

Keloğlan Gazetesi yerel anlamda Adana vilayetinde Çukurova bölgesine hitap eden bir mizah gazetesi olarak 22 Mart 1945 tarihinde Nevzat Güven Bey tarafından çıkarıldı. Haftanın iki günü dört sayfa şeklinde çıkarılan gazete ülke içinde ve dışında yaşanan olayları mizahi çerçevede okuyucularına aktarmaya çalıştı. Gazetenin ilk

⁹⁰ Keloğlan Gazetesi, 27 Ağustos 1957, 1-2.

⁹¹ Keloğlan Gazetesi, 17 Eylül 1957, 1-2.

⁹² Keloğlan Gazetesi, No: 58, 24 Eylül 1957, 1-2.

⁹³ Keloğlan Gazetesi, No: 64, 5 Kasım 1957, 1-7.

⁹⁴ Keloğlan Gazetesi, No: 69, 10 Aralık 1957, 1-7.

⁹⁵ Keloğlan Gazetesi, No: 73, 7 Ocak 1958, 1-2; Keloğlan Gazetesi, 7 Ocak 1958, 1-2.

⁹⁶ Keloğlan Gazetesi, No: 75, 21 Ocak 1958, 1-2.

⁹⁷ Keloğlan Gazetesi, No: 76, 28 Ocak 1958, 1-2.

⁹⁸ Keloğlan Gazetesi, No: 78, 11 Şubat 1958, 1-2.

⁹⁹ Keloğlan Gazetesi, No: 85, 1 Nisan 1958, 1-2.

sayfasında politik ve toplumsal olayları işleyen bir karikatür yer almakta ve gündemdeki gelişmeler alaycı bir formatla aktarılmaktaydı.

Nevzat Bey döneminde 1945-1950 yılları arasında Adana vilayeti Türk Sözü matbaasından çıkarılan gazetenin başyazarı da kurucusu da aynı kişidir. Nevzat Bey ilk döneminde politik ve toplumsal olaylar aktarırken özellikle ülkede demokratik gelişmelerin yaşandığı dönemde CHP yanlısı bir yayın politikası benimsedi. 1950 yılında DP ülke yönetimini seçimlerle ele aldığı bu partiye karşı eleştirilerini devam ettirdi. 1950-1951 yılları arası kapanan gazete ikinci dönemi olan 1952 yılında tekrar yayımlanmaya başlandı fakat sadece 14 sayı çıkarabildi. Bu dönemde de DP karşıtı bir yayın politikası güden gazete tekrar kapandı.

Zeynel Besim Sun tarafından 1956 yılında İstanbul'da ulusal nitelikte yeniden çıkarılan Keloğlan Gazetesi haftada bir defa gün yedi sayfa şeklinde yayımlanmaya başlamıştır. Yayımlandığı 1956-1958 üçüncü döneminde birinci sayıdan tekrar başlayan gazete DP yanlısı bir politika güttü. Muhalefetteki diğer partileri alaycı şekilde eleştiren gazete iki yıl yayımlandıktan sonra kapandı. Özellikle roman yazarı olan Zeynel Bey'in kendi romanı olan "Çakıcı Efe" parça parça gazete bölümlerinde okuyucularına sunuldu.

İç politikada kurucu ve başyazarlarına göre bir yayın politikası izleyen gazete uluslararası gelişmelerde ise milli bir yaklaşım gösteriyordu. Formatında uyarı ve dikkat çekme stratejisi izleyen gazete özellikle İkinci Dünya Savaşı ve devamında yaşanan Rusya ile Batı devletleri arasında yaşanan soğuk savaş haberlerinde işledi.

Gazete politik konular dışında ülkenin her bölgesindeki değişik ve uç özellik taşıyan haberleri aktardı. Bilmece, atasözü, atışma ve karikatürle olayları okuyucularına sunan gazetenin "çok okunan gazeteler" arasında olduğu da aşikardır.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Telif Eserler

Alangu, Tahir. *Keloğlan Masalları*. İstanbul: Alfa Yayınları, 1991.

Bayraktar, Zülfikâr, "Geleneğin Güncellenmesi Bağlamında Masaldan Çizgi Filme Keloğlan Tiplemesi Üzerine", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 49(49), 2014.

Çeviker, Turgut. *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-I-II*. İstanbul: Adam Yayınları, 1986.

———. *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-II*. İstanbul: Adam Yayınları, 1986.

———. *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-II Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)*. İstanbul: Adam Yayınları, 1986.

———. *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-II Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)*. İstanbul: Adam Yayınları, 1986.

Demirkol, Gökhan, "Türkiye'nin İlk Türkçe Mizah Dergisi: Terakki", *Gazi Akademik Bakış* (Gazi Academic View, 2016), x <<https://doi.org/10.19060/gav.321006>>

Derneği, Karikatürcüler. *Başlangıcından Bugüne Türk Karikatürü*. İstanbul: Karaca Ofset, 1971.

Doğan, Ferruh. *'Türk Karikatürünün Siyasal Gelişimi' Ankara Uluslararası Karikatür Festivali (19-23 Mayıs 1995)*. Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları, 1995.

Gerçek, Selim N. (2019). *Matbuat Tarihi*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

'Keloğlan Gazetesi', 22 Mart 1945, Yıl: 1, S. 1

———, 10 Temmuz 1952, Yıl: 8, S. 558

———, 19 Şubat 1948, Yıl:3, S. 298

- Kutay, Cemal. *Osmanlı'da Mizah (1868-...) Kişiler, Olaylar, Belgeler, Çizgiler, Dergiler*. İstanbul: Acar Bilgi Merkezi Yayınları, 2013.
- Max Luthi, 'Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri', *Millî Folklor*, (36) (Kış), 1997
- Nuri Kayış, Serhat Hürkan. (2012). *Sansürsüz Sansür Tarihi (1795-2011)*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Okay, Cüneyd. *Dönemin Mizah Dergilerinde Milli Mücadele Karikatürleri / 1919-1922*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004.
- Öngören, Semih, Ferit Balcıoğlu. *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü (1923-1983)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.
- Ören, Ülkü, Banu Varlık *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*. İstanbul: Der Yayınevi, 2001.
- Şenyapılı, Önder. *Neyi,Neden,Nasıl Anlatıyor Karikatür Kim Niye Çiziyor?*. Ankara: Odtü, 2003.
- Tamer, Aytül, *Kurtuluş Savaşı'ndan İktidar ve Mizah İlişkisi: Devlet Arşivindeki İzler*" (Erzurum: Ulusal İletişim Kongresi Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah 500 Olgusu, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Ulusal İletişim Kongresi Bildiri Kitabı, Mega Ofset, 2011)
- Tuncer, Erol. *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-199)*. İstanbul: TESAV Yayınları, 2002.
- Yılmaz, Lale. 'İPEK YOLU'NDA BİR RESSAM: MEHMET SİYAHKALEM' (Nevşehir: Honorary Presidents, 2018)
- Yılmaz, Serhat S., Yakup Avcu, *TANZİMAT DÖNEMİ'NDE NEŞREDİLMİŞ KISA ÖMÜRLÜ BİR MİZAH GAZETESİ: MEDDAH A SHORT-LIVED HUMOUR JOURNAL PUBLISHED IN THE TANZİMAT PERIOD: MEDDAH, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 June 2020, XLIV <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cumusosbil/738046>> [accessed 29 June 2021]
- Yurt Ansiklopedisi*, C. 1. İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1981.

EKLER

EK 1. Seçim öncesi toplumdaki kutuplaşmayı anlatan karikatür

Keloğlan Gazetesi, 4 Nisan 1946, Yıl:3, S. 107, 1.

EK 2. Seçim öncesi DP'nin partici düzeni sağlayamadığını anlatan karikatür

Keloğlan Gazetesi, 16 Şubat 1948, Yıl:3, S. 297, 1.

EK 3. Seçim öncesi toplumdaki sert kavga ve muhalefeti anlatan karikatür

Keloğlan Gazetesi, 11 Ağustos 1949, Yıl:5, S. 445, 1.

EK 4. Seçim öncesi gazetenin DP'yi alaycı bir dille eleştirdiği karikatür

Keloğlan Gazetesi, 13 Mart 1950, Yıl:5, S. 501, 1.

EK 5. Seçim sonrası gazetenin DP'yi alaycı bir dille eleştirdiği karikatür

Keloğlan Gazetesi, 19 Ekim 1950, Yıl:6, S. 540, 1.

EK 6. Seçim sonrası gazetenin CHP'yi bütçe konusunda alaycı bir dille eleştirdiği karikatür

Keloğlan Gazetesi, 10 Aralık 1957, Yıl:2, S. 69, 1.

EK 7. Gazetenin iç sayfalarından bir örnek

Keloğlan Gazetesi, 4 Ağustos 1949, Yıl:4, S. 444

EK 8. Gazetenin iç sayfalarından bir örnek

Keloğlan Gazetesi, 6 Kasım 1956, Yıl:1, S. 1.